

5. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. — М.: Междунар. отношения, 1998.
6. Цвайгерт К., Кетц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. — М., 1998. — Т. 1.
7. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах. Общая и Особенная части: Учеб.-практ. пособие. — М.: Дело, 2002. — 464 с.

УДК 340.11

Ю. В. Рудик

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПОНЯТТЯ «ФУНКЦІЯ ПРАВА»

Питання про сутність та соціальне призначення права завжди перебувало у полі зору загальнотеоретичної юриспруденції. Для його вирішення більш ефективним методологічним засобом є функціональний підхід, адже саме через функції права найповніше розкривається його природа та мета. У свою чергу це зумовлює звернення до характеристики поняття «функція права».

Значущість категорії «функції права» проявляється як у характеристиці правової реальності взагалі, так і у з'ясуванні залежності між її окремими елементами: нормами права, правовідносинами, цінностями права, юридичними актами та наслідками правового впливу, що простежується у світлі еволюційних перетворень у житті суспільства та держави, викликаних вимогами часу.

Оскільки в літературі останніх десятиліть з приводу поняття та ролі функцій права висловлювались різні, в основному протилежні один одному погляди, виникає потреба подолання цих суперечностей та пошуку нових підходів із врахуванням сучасного рівня розвитку теорії права.

Саме ця обставина і зумовлює актуальність обраної для цієї статті теми, її теоретичне і практичне значення, адже аналіз поняття «функцій права» очима сучасників дозволить не лише систематизувати знання в процесі проведення дослідження, він забезпечить можливість повноцінного розуміння соціальної ролі права та пріоритети його впливу на мінливі суспільні відносини.

Лексичне значення категорії «функції» (лат. — виконання, здійснення) виглядає як здійснення людиною різних дій, що забезпечують її життєдіяльність та пристосування до умов оточуючого середовища [1, 131]. Поняття «функції» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» розглядається через «явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін» [2, 1187].

В юридичній науці категорія «функції», заломившись крізь правову площину в якості «функцій права», інтерпретується як напрями або види впливу права на суспільні відносини. В них виражається роль і призначення права в суспільстві й державі, його соціальна цінність та найважливіші риси [3, 313].

Проте, незважаючи на простоту наведеного у «Юридичній енциклопедії» визначення «функцій права», серед науковців виникають дискусії про повноту охоп-

лення даним поняттям усіх аспектів функціональної характеристики права. Про ступінь розробленості поняття «функції права» в науковій літературі говорять різноманітні думки вчених-юристів з приводу окремих сторін цієї проблеми.

Класичне, традиційне для радянської юриспруденції визначення функцій права подає В. В. Копейчиков. У розумінні вченого, соціальне призначення права, його місце і роль у системі соціального нормативного регулювання відображується в його функціях — основних напрямках впливу права на суспільні відносини [8, 110]. Натомість А. М. Колодій, А. Ю. Олійник, М. В. Кравчук дотримуються позиції, що функції права — це основні напрями його впливу на людину, на суспільство [4, 116], на суспільні відносини [5, 29]. Тобто вони розширюють сферу дії, виносячи її за межі суто суспільних відносин. З таким визначенням не погоджується А. Я. Риженков, оскільки «функція права — це не напрям чи сфера застосування чого-небудь, а його здійснення. Тому доцільніше говорити не про напрями правового впливу, а про правовий вплив у певному напрямку». З точки зору А. І. Абрамова, стосовно функцій права чітке розмежування понять «напрямок правового впливу» і «правовий вплив у певному напрямку» не має суттєвого значення, оскільки ці поняття виражають одне і теж значення, тільки різними термінами [6, 73].

Ю. Г. Ткаченко, В. Н. Хропанюк, характеризуючи функції права, акцентують увагу на їхньому рольовому аспекті. Функції права — це реалізація його соціального призначення, що складається із потреб суспільного розвитку [7, 335].

В. М. Горшенєв наводить широке та вузьке розуміння функцій права. В широкому значенні функції права розкривають узагальнену характеристику правового впливу на суспільні відносини, за якого регулювання є лише одним із способів виявлення ролі права. Функції права у вузькому сенсі виражають можливості власного правового регулятивного впливу, показують, як проявляється соціальне призначення права — регулювання суспільних відносин залежно від характеру та значення для соціального розвитку [6, 73].

Узагальнення наведених думок дає можливість зробити висновок, що вказані визначення є далекими від повної характеристики функціонального апарату права, оскільки сучасна загальнотеоретична юриспруденція подолала односторонній образ права як виключно регулятора суспільних відносин. Зупиняючись на значенні функцій права виключно як напрямках впливу на суспільні відносини, ми втрачаємо із виду направляючу силу права, його найбільш стійкі риси: ціннісні орієнтації, завдання та цілі; поза увагою також залишаються стимулюючі моменти руху до загальносоціального розвитку.

При розгляді функцій права в якості соціального призначення (ролі) права в тій мірі відходять рушійні сили розвитку або вектори спрямованості впливу права на суспільні відносини; послаблюються пріоритети активності дії права.

З огляду на зазначене, вдалого поєднання дістали наведені підходи до функцій права у визначенні професора М. І. Байтіна. За словами вченого, функціями права є найбільш суттєві напрями та сторони його впливу на суспільні відносини, в яких розкривається загальнолюдська та класова природа і соціальне призначення права [9, 12].

Позицію «золотої середини» також займає О. І. Наливайко, стверджуючи, що функції права — це основні напрямки юридичного впливу на суспільні відносини, обумовлені сутністю, соціальним призначенням права в житті суспільства і метою правового регулювання [10, 58].

На перший погляд, ці твердження поєднують у собі дві сутнісні характеристики функцій права — «напрямки впливу права на суспільні відносини» та «соціальне призначення (роль) права в суспільстві», яких, здавалося б, достатньо для повноти відображення поняття. Проте і вони не в повній мірі розкривають зміст категорії «функції права», оскільки не враховується той основний елемент, що випливає із філософського розуміння функції: «явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін» [2, 1187]. Звідси поняття: «відносини», «відношення», «зв'язок», «залежність» є визначальними елементами функції, що складають її сутнісний момент.

Із врахуванням викладеного, увагу привертають погляди на функції права А. Є. Сухарева. Під цим поняттям він пропонує розуміти встановлені дією права основні регулятивні організуючі зв'язки між системою права і системою суспільних відносин, що дозволяють враховувати залежність можливостей, цілей та результатів правового впливу від властивостей його об'єкта, суспільних відносин і техніко-юридичних особливостей самого права [11, 5].

Отже, «організуючий зв'язок права і об'єктивної реальності», як одна із ознак функції права, є базисом для інших елементів, без якого вони позбуваються своїх якісних особливостей.

Функція права, як правова категорія, наділена ще однією рисою, що зумовлюється так званою «змінною постійністю» дії права — це безпосередній процес правового впливу (рух, його шляхи, форми та способи) або активність дії права.

Залежно від цілей та потреб об'єктивної реальності через активність дії права можуть проявлятися динамічні (розвиток) та статичні (безперервність, тривалість дії) характеристики функцій права [12, 14]. При цьому слід зауважити, що активність дії права може бути як фактичною, так і потенційною (здатність до активності).

Відповідно до вищенаведеного, функції права мають ряд особливостей, а саме вони:

- 1) визначають напрямок (вектор) необхідного впливу права на об'єктивну реальність;
- 2) зумовлені сутністю права та потребами соціального розвитку (соціальним призначенням);
- 3) характеризуються організаційними зв'язками права і об'єктивної реальності;
- 4) проявляються через безпосередній процес правового впливу на об'єктивну реальність (або активність дії права);
- 5) відображають риси динамічного та статичного регулювання.

Таким чином, під функціями права слід розуміти обумовлені потребами соціального розвитку вектори активності та впливу (дії) права на об'єктивну реальність та його взаємозв'язки з нею.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, варто зазначити, що будь-яке явище об'єктивної реальності зможе реалізувати своє призначення лише тоді, коли буде функціонувати. Функції права виражають ті визначальні риси права, в яких розкривається його специфіка та природа: сутність права, активні напрямки правового впливу, організаційні зв'язки із об'єктивною реальністю, динамічні та статичні характеристики. Саме тому дослідження функцій права є вивченням самого права, яке створює можливість повноцінного розуміння його соціальної ролі та пріоритетів впливу на мінливі суспільні відносини.

Література

1. Большая Советская Энциклопедия: В 30 т. Т. 28. Франкфурт—Чага / Гл. ред. А. М. Прохоров. — 3-е изд. — М.: Сов. Энцикл., 1978. — 616 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. — 1440 с.
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 6. Т-Я / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: Укр. енцикл., 2004. — 768 с.
4. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: Павч. посіб. — 3-тє вид., змін. й доп. — Тернопіль: Карт-блатш, 2002. — 247 с.
5. Основи держави і права: Павч. посіб. / За ред. А. М. Колодія і А. Ю. Олійника. — К.: Либідь, 1997. — 208 с.
6. Абрамов А. И. Понятие функции права // Журнал российского права. — 2006. — № 2. — С. 71–83.
7. Головистикова А. Н., Дмитриев Ю. А. Теория государства и права: Учебник. — М.: ЭКСМО, 2007. — 592 с.
8. Загальна теорія держави і права: Павч. посіб. / За ред. В. В. Кошчицькова. — Стеротип. вид. — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 320 с.
9. Байтин М.И. О принципах и функциях права: новые моменты // Известия высших учебных заведений. Правоведение. — 2000. — № 3. — С. 4–16.
10. Наливайко О. І. Функціональне призначення права у процесі захисту прав людини // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ: Зб. наук. пр. — 2002. — № 1 (7). — С. 57–60.
11. Сухарев А. Е. Система функций советского трудового права: Автореф. дис... канд. юрид. наук. — М., 1987. — 21 с.
12. Наливайко О. І. Функції права: поняття, класифікація, генезис // Часопис Київського університету права. — 2004. — № 3. — С. 13–18.

УДК 346.5:330.341.1:34.06

М. Д. Василенко

МЕТОДОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Методологічний та адміністративний супровід з боку держави, створення і визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів інноваційної діяльності слід вважати досить важливими складовими інноваційного розвитку держави. Світовий досвід показує, що технологічні парки є перспективними, розвивають нові форми організації управління та стимулювання інноваційної діяльності. Виходячи з цього, держава на усіх рівнях влади має виступати гарантом

© М. Д. Василенко, 2009